

TÜRKİYE KESTANE ZARARLILARINA İLÂVE

Yazan

Prof. Dr. Abdulgafur ACATAY

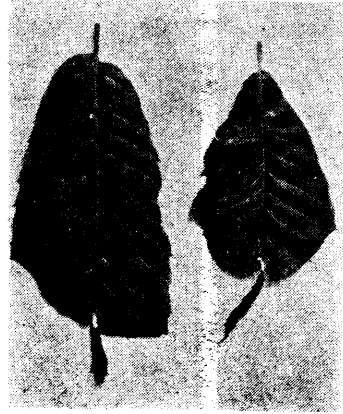
(İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Entomolojisi
ve Koruma Enstitüsü Çalışmalarından)

Memleketimizde Karadeniz ve Marmara sahilleri ile Ege mntakasının bazı yerlerinde münferit veya toplu bir halde yayılmış olan kestane (*Castanea vesca* Gärtn.) önemli bir orman ağacıdır. Bu türün meyva, kereste, odun ve kabuklarından millî ekonomide büyük ölçüde fayda sağlanır; odunu fazla taneni ihtiva etmesi hasebile oyucu midye (*Teredo navalis* L.) tasallutuna karşı büyük bir dayanıklılık göstermektedir. Bu vasfından dolayı kestane bilhassa deniz içerisinde ve kenarında yapılan inşaat, iskele kazıkları, gemi ve sandal imali için çok elverişlidir. Bu itibarla Türkiye'de kestane ormanlarına karşı tecavüzler ağır olmuş ve yapılan kesimlerle ormanlarımızda kestane miktarı büyük bir azalma kaydetmiştir. Kestane insan tahribatından başka mantar ve böcek zararlarına da büyük ölçüde maruz bulunan bir ağaç türüdür. Memleketimizde kestanelere âriz olan böcekler muhtelif vesilelerle enstitümüz mensupları tarafından geniş ölçüde araştırılmış ve elde edilen sonuçlar yayınlanmıştır. Burada mezkûr neşriyata ilâve mahiyetinde tarafımdan tesbit edilen birkaç kestane zararlısından bahsedilecektir.

1. *Rhynchites betulae* L. (Col.)

Hortumlu böcekler (*Curculionidae*) familyasının yaprak bükenler (*Rhynchitine*) alt familyasına dahil olan ve bütün Avrupa'da yayılmış bulunan *Rhynchites betulae* literatüre göre esas itibarile huşa ve nadiren de kayın, gürgen, kızılâğaç ve fındıklara âriz olur. Netekim Dursunbey ve Düzce Devlet Orman İşletmelerinin muhtelif bölgelerinde çeşitli zamanlarda yapılan araştırmalarda, kayın ve kızılâğaçların yapraklarında bu zararlının tahribatına raslanmıştır.

Karasu kazasının Kirazlı köyü civarındaki kestaneler üzerinde, 1948 yılı Haziran ayında, yapılan araştırmalarda bu ağaç türünün yapraklarına kü-

ŞEKİL 1. *Rhynchites betulae* tarafından bükülmüş 2 kestane yaprağı
(Kirazlı köyü Temmuz 1948)
Abb. 1

çümsenmiyecek miktarda *Rhynchites betulae*'nin musallat olduğu ve kendisine has şekilde yaprakları büktüğü görülmüştür (Şekil 1).

Bu hortumlu böcek yaprağı iki tarafından büyük bir maharetle orta sinire kadar keserek uç kısmını bir koni şeklinde bükerek ve içersine birkaç yumurta bıraktıktan sonra koninin alt tarafını kapatır. Orta sinire asılı olarak kalan bu kısım yavaş yavaş kurur.

2. *Xyleborus dryographus* Ratz. (Col.)

Kabuk böcekleri (*Ipidae*) familyasına dahil bulunan bu türün erkeği 2, dişisi ise 2,3—2,5 milimetre büyüklüğündedir. Seyrek kıllı, kırmızımsıtrak esmer renkte olan bu böceğin anten ve bacakları kırmızımsı sarı bir renk gösterir.

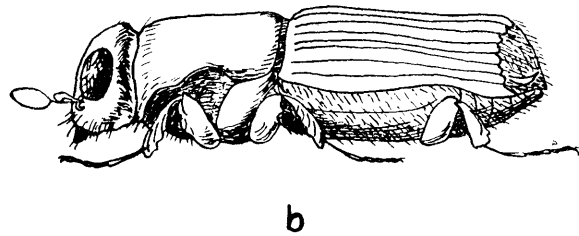
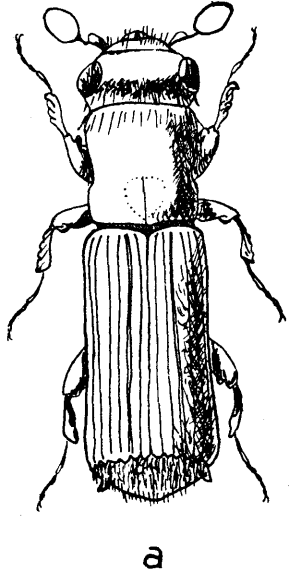
Coğrafi yayılımı Avrupa'dan Cezayir'e kadar ulaşan *Xyleborus dryographus* Prof. Schimitschek'e göre Anadolu'da Sürmene civarındaki Aksu vâdisinde de bulunmaktadır.

Esas itibarile meşelerde tahribat yapan bu zararlının Bursa havalisindeki kestane ağaçlarına fazla miktarda âriz olduğu ve bu kabuk böceğine *Platypus cylindrus* Fabr.'un refakat ettiği tesbit edilmiştir.

Senede en az iki generasyon meydana getiren bu böceğe Nisandan sonbahara kadar sürekli olarak raslanır.

Sekunder zararlı olan *Xyleborus dryographus* yeni kesilmiş gövde ve kütüklere, hastalıklı, zayıf, tepesi kuru, çok ihtiyar veyahut başka türlü zarar görmüş ağaçlara musallat olur.

Zararı daha ziyade teknik olan bu böceğin, Bursa civarındaki kestanelere âriz olması için gerekli şartları *Phytophthora cambivora* mantarının tasallutu ile meydana gelen mürekkep hastalığı hazırlamaktadır. Zararlı, mantarın âriz olduğu ağaçlara yapraklar henüz tamamen yeşil ve büyük ölçüde bir hastalık emaresi görülmezden evvel musallat olmaktadır. Bu sebepten bahçe sahiplerinin birçoğu yanlış olarak hastalığın bu ve benzeri kabuk böceklerinin tesiri ile meydana geldiğini iddia etmekteyler. Kestane mü-

ŞEKİL 2. *Platypus cylindrus*'un a) üstten b) yandan görünüşü (Hess-Beck'den)

rekkep hastalığına karşı henüz pratik ve kesin bir korunma imkânı bulunmadığı gibi bununla mücadele etmek de mümkün değildir. Korunma imkânları ile mücadele metodunu tesbit etmek için uzun yıllardan beri birçok memleketlerde sürekli olarak çalışılmaktadır.

3. *Platypus cylindrus* Fabr. (Col.)

Platypodidae familyası içersinde olan bu böcek (Şekil 2) silindrimsi, 5—5,5 milimetre büyüklüğünde, az parlak, sarımsıtrak kıllıdır. Anten ve bacakları kırmızımsı kahverengidir. Boyun kalkanından daha geniş olan başı üzerindeki gözleri dairemsi, kubbe şeklindedir. Kanat örtüleri derin uzunlamasına çizgiledir.

Avrupa ve Asya'nın büyük bir kısmı ile kuzey Amerika'da yayılmış bulunan ve Schimitschek'e göre Bodemeyer'in Anadolu'da Gökdağ'da tesbit edilmiş olduğu bu zararlı, Bursa havalisinde de fazla miktarda yaşamaktadır.

Mevcut bilgilere nazaran umumiyetle meşelere âriz olan *Platypus cylindrus* bazan dişbudak ve kayın ağaçlarında da görülür. Bursa civarındaki kestane ağaçları üzerinde yapılan araştırmalarda bu zararlı fazla miktarda tesbit edilmiştir.

Ağustos 1959 sonlarında laboratuvara getirilen nümunelerden erginlerinin Eylül 1959 başında çıktığı tesbit edilmiştir. Uçma zamanı Temmuz ayına raslayan bu böceğin generasyon süresi görülmüşe göre bir yıl devam eder.

Dişi âriz olduğu ağacın odun kısmında şekli gayet karakteristik ve muayyen olan yollar açar ve bu yolların içersinde mantar yetiştirir. Aralıklı olarak yavaş yavaş bu yollara bırakılan yumurtalardan çıkan kurtlar, esas itibarile mezkûr mantarlarla geçinir.

Platypus cylindrus sekunder zararlı bir böcek olduğundan kesilmiş kabuklu tomruk ve kütüklere, tepesi kurumuş, çok zayıf, hastalıklı veyahut ölmekte olan ağaçlara musallat olur. Bu zararlı Bursa dolaylarında mürekkep hastalığına yakalanmış olan kestane ağaçlarına *Xyleborus dryographus* ile birlikte âriz olmaktadır. Fakat miktarı ona nazaran çok azdır.

Ana yollar açmak suretile öz odunda tevhit ettiği teknik zarar kerestenin kalitesini düşürecek kadar mühim olabilir; bu sebepten *Platypus cylindrus* ormancılıkta önemli böceklerdendir.

Mücadelesi: Buna karşı hastalıklı ağaçlarla tomruklar ilkbahardan evvel ormandan çıkarılır veyahut bunların kabuğu böceğin uçma zamanından önce soyulur. Bazı hallerde de kök ve kütüklerin çıkarılması düşünülebilir. Ayrıca ormanda temiz bir işletme tatbik etmek ve ağaçların hastalanmasına karşı gerekli tedbirleri almak da icabeder.

4. *Nepticula* sp. (Lep., Tineidae familyası, *Nepticulinae* alt familyası).

Eldede edilen nümunenin bozulmasından dolayı türünü tayin edemediğimiz bu küçük keleşin tırtılları Belgrad ormanında kestane yapraklarının içersinde başlangıçta dar sonraları genişliyen galeriler açmak suretile tahribat yapmakta ve gayri muntazam bir şekilde yılankavi olan tırtıl yollarının ortasında çizgi halinde pislik bulunmaktadır. Yenik şekline göre bu türün meşe yapraklarında zarar yapan *Nepticula artricapillata* Hw. olması büyük bir ihtimal dahilindedir. Tahribata bilhassa alt tabaka ağaçlarında fazla raslanmıştır.

Belgrad ormanında yapılan mücadele tecrübesinde bu zararlıya karşı E 605-Folidol'un başarıyla kullanılabilmesi neticesine varılmıştır.

BEITRAG ZU DEN EDELKASTANIENSCHÄDLINGE IN DER TÜRKEI

Von

Prof. Dr. Abdulgafur ACATAY

(Aus dem Institut für Forstentomologie und Forstschutz der forstlichen Fakultät der Universität Istanbul)

ZUSAMMENFASSUNG

Die Edelkastanie ist in der Türkei eine wertvolle Holzart. Sie ist im ganzen Gebiete der Küste am Schwarz- und Marmarameer, in manchen Orten von Ägeischem Gebiet, verbreitet. Da das Edelkastanienholz sehr grosse Widerstandsfähigkeit gegen die Angriffe des Schiffsbohrwurmes, hat wurden die Kastanienwälder sehr stark angegriffen. Ausserdem ist diese Holzart Pilz- und Insektenschaden sehr viel ausgesetzt. Die Edelkastanienschädlinge in der Türkei sind weit gehend bearbeitet. Diese Arbeit sei ein Beitrag zu den Edelkastanieninsekten in der Türkei.

1. *Rhynchites betulae* L. (Col.)

Dieser über ganz Eurora verbreitete Schädling ist in Anatolien im Gebiete von Dursunbey, Düzce und Karasu sehr häufig. Ich fand diesen Käfer an Edelkastanien, die in nenneswerter Zahl die charakteristischen Blattwickel des Käfers trugen (s. Abb.1).

2. *Xyleborus dryographus* Ratz. (Col.)

Diesen Käfer fand ich in Brussa an *Castanea vesca* sehr häufig. Diese Bäume waren primär von dem Pilze *Phytophthora cambivora*, welches Erreger von der Tintenkrankheit der Edelkastanie ist, befallen. Vergesellschaftet mit *X. dryographus* an der Kastanie trat *Platypus cylindrus* auf.

3. *Platypus cylindrus* Fabr.

Diese in Europa und Kaukasus verbreitete Art wurde in Anatolien von Bodemeyer am Gökdağ gefunden (Schimitschek). Sie tritt auch in Brussa an *Castanea vesca* auf, die von dem Pilze *Phytophthora cambivora* befallen waren.

BEITRAG ZU DEN EDELKASTANIENSCHÄDLINGE IN DER TÜRKEI 15

4. *Nepticula* sp. (Lep. Fam. Tineidae).

Im Gebiete vom Belgrader Walde bei Istanbul befällt eine *Nepticula* sp. an die Blätter der Edelkastanien und verursacht beachtenswerter Schaden. Leider wurde das Material beschädigt, so dass nicht möglich war, die Art festzustellen. Der Bekämpfungsversuch, den wir mit E 605 - Folidol angestellt haben, war erfolgreich.

LITERATUR

- Acatay, A.: İstanbul çevresi ve bilhassa Belgrad ormanındaki zararlı orman böcekleri ve işletme üzerine tesirleri. Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından, Sayı 142. 1943.
- Über das Auftreten von Forstschaedlingen in der Türkei. Centralblatt für das gesate Forstwesen 69. Jahrgang, Heft 1, S: 1-4, 1943.
- Çanakçıoğlu, H.: Orman ağaçlarımızın tohumlarına âriza olan böcekler ve bazı önemli türlerin mücadelesi üzerine araştırmalar. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Sayı 1, Sahife 126, 1959.
- Erdem, R.: Kestanenin Abiyotik ve Biyotik düşmanları üzerinde araştırmalar. İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No. 622, Orman Fakültesi No. 36. 1956.
- Hess-Beck.: Forstschutz, erster Band, Seite 347 und 348, 1927.
- Schimitschek, E.: Forstinsekten der Türkei und ihre Umwelt. 1944 (Türkiye Orman Böcekleri ve Muhiti, İstanbul Üniversitesi yayınlarından No. 556 Orman Fakültesi No. 24, 1953, Tercüme eden: A. Acatay).